

Не виправдавши покладених на нього надій і лише ускладнивши ситуацію всередині держави, М. Хрущов повністю позбувся всякого авторитету. Населення більше йому не вірило [3, с.51].

У цілому, епоха Хрущова стала багато в чому переломною для культури радянського соціально-політичного анекдоту. Зникнення жорсткої цензури після смерті Сталіна, і наростання соціальних, політичних та економічних проблем, які не вдавалося приховати від населення, дали можливість зростання вираження думок, що з'являються в народному середовищі через анекдот. Як можна побачити, найбільшу увагу з боку народного гумору отримують сільськогосподарська, продовольча і житлова проблеми, що дає можливість судити про незадовільний стан в даних сферах і високу заклопотаність цим серед населення СРСР. На другому місці в приблизно рівних пропорціях стоять теми суперництва з США, прагнення «наздогнати і перегнати», антизахідна риторика, які одночасно доповнюють і суперечать одна одній [5, с. 40].

Процес реабілітації отримав невелике і досить одноманітне висвітлення, в основному як незавершений і ґрунтовно запізнилий. Анекдотична картина в загальному малюється не особливо радісно: лідер в основному подається як недалекий, не в усьому розумний керівник, що втручається у справи, у яких мало що розуміє, із великою і, місцями, зайвою експресивною і суперечливою риторикою. Його політика невдала або незавершена. Численні провали призвели не просто до розчарування у проведеному курсі, вони похитнули, здавалося б, непохитну впевненість у соціалістичних ідеалах, в першості своєї країни, вірності її шляху, а, отже, і в здатності існуючої влади керувати державою. Народилися лише перші сумніви, їх паростки пробілилися через прес офіційної цензури в культурі анекдоту, але не були вчасно помічені.

Отже, політичні анекдоти радянської доби являють собою складне явище у системі ідеологічної політики, що мали амбівалентний характер, виступаючи як породження, захисний механізм і форма протидії офіційній ідеології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бойко А. Архетипи народної сміхової культури в українських політичних реаліях XXI ст. (Фольклор-2004) / Алла Бойко. Режим доступу: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2041>
2. Десятов Д. Микита Хрущов і політичні анекдоти / Д. Десятов // Всеукраїнський загальнополітичний освітнянський тижневик ПЕРСОНАЛ ПЛЮС № 39 (291) 8-14 жовтня 2008 року. Режим доступу: <http://www.personal-plus.net/291/3877.html>
3. Еремеева Е. Роль подтекста в советских политических анекдотах / Екатерина Еремеева // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії : збірник наукових праць Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – Харків, 2010. – Вип. 13. – С. 49-60.
4. Каганов Ю.О. «Сміх крізь сльози»: Радянська Україна у дзеркалі політичного анекдоту / Ю.О. Каганов // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету, 2012, вип. XXXIV. – С.106-109.
5. Калакура, Я. Міфологізація української історії в добу хрущовської «відлиги» / Я. Калакура // Історичний журнал . – К. , 2004 . – №8. – С.36-41.
6. Мелихов А. Смех и грех / Александр Мелихов // www.litkubiki.ru/AllFiles/3.20.melihov.doc
7. Раскин И. Энциклопедия Хулиганствующего Ортодокса Расширенное и дополненное издание / Иосиф Раскин. – Изд. «Стоок», Москва, 1997 г. – 386 с.
8. Трифонов Р.А. Идеологизация картины мира в «советских пословицах и поговорках» / Р.А.Трифонов // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия: Филология. Социальные коммуникации. – 2011. – Т. 24 (63), №1 Ч.2. – С. 144-149.
9. Хрущев Никита Сергеевич: Материалы к биографии / Сост. Ю. В. Аксютин . – М. : Политиздат, 1998. – 367 с.

Ткаченко І.

Науковий керівник – доц. Лахманюк Т. В.

НЕЛЬСОН МАНДЕЛЛА: ПОЛІТИЧНИЙ ПОРТРЕТ

XX століття – особлива сторінка історії не лише африканського континенту, а й всього світу. Чимало визначних подій відбулося у цей час, не виключенням стало і піднесення

національної свідомості жителів ПАР під впливом ідеолога боротьби за звільнення від чужоземного гніту – Нельсона Манделли, який став символом свободи на африканському континенті. Він був першим чорношкірим президентом ПАР, одним із найактивніших борців з апартеїзмом. Це людина, яка за своє життя зробила чимало не лише для визнання прав своїх співвітчизників, але й для встановлення справедливості у всьому Всесвіті. Проте, не всі знають історію його життя. Для пересічної людини – це лише представник африканського континенту і не більше, проте для громадян ПАР – він творець нової ери, нової історії, невтомний борець, символ нації. Не покладаючи рук, протягом 67-років Н. Манделла боровся за рівність у світі. Метою його діяльності було не багатство чи визнання, а – повноцінне життя мільйонів, які могли б радіти кожному прожитому дню.

Мета дослідження – проаналізувати основні віхи життя та політичні погляди Н. Манделли, простежити його вплив на розвиток процесів демократизації на африканському континенті.

Історіографію дослідження складають праці А. Вагнера, О. Логінова [1], [3].

Нельсон Манделла народився 18 липня 1918 р. в селищі Умвезу Східно-Капської провінції. Нельсон – старший син вождя племені Тембу, яке й досі говорить поширеною в ПАР мовою коса [9].

У нього було 3 брати і 9 сестер. При народженні отримав ім'я Роліхлахла, що в перекладі означало «той, що зриває гілки дерева», а у розмовній мові – «пустун». Ім'я відображало характер, і юний Нельсон був рідкісним шибеником. Однак при цьому став першим, хто в родині пішов до школи, де вчителька давала всім учням англійські імена. Роліхлахла вона перехрестила Нельсоном. «Нельсон» – на честь британського адмірала Горацио Нельсона. Батько помер від туберкульозу, коли Роліхлахлі було дев'ять, і регент, Джонгінтаба, став його покровителем. Нельсон Манделла відвідував місіонерську школу поряд із палацом регента. Дотримуючись звичаю Тембу, він пройшов обряд ініціації у шістнадцятирічному віці [3].

В юності Нельсон вважав білу людину скоріше покровителем, ніж гнобителем, і був у захваті від Британії та її політичної системи. Але з часом він зрозумів, що народ поневолений, і більшості населення доводиться надирватися на золотих копальнях за крихітну плату або працювати на фермах, які належать білим за безцінь [5].

Батько Нельсона Манделли був главою села Мвезо, але після погіршення відносин із колоніальною владою його було зміщено з посади і переселено разом зі своєю родиною в Куну. Тим не менше за ним збереглося місце в Таємній раді Тембо. Після його смерті це місце передалося у спадок. Нельсон залишив університет, а незабаром регентом сповістив його про майбутнє весілля. Це його дуже засмутило і в 1941 р. разом із двоюрідним братом він втікає в Йоганнесбург, де влаштовується на роботу охоронцем на одну із золотовидобувних шахт [12].

Закінчивши школу, Нельсон навчався в Університетському коледжі Форт-Нейер, в 1940 р. був виключений за участь у студентському мітингу. Отримав місце учня в юридичній конторі в Йоганнесбурзі, вчився заочно у Південно-Африканському університеті. Пізніше вивчав право у Вітватерсрандському університеті [4].

Неспокійний характер «зривача гілок» втягнув Н. Манделлу в орбіту політичної боротьби і привів в Африканський національний конгрес (АНК) [3].

У 1943 р. він вперше взяв участь у масовій акції протестів проти підвищення цін на проїзд в автобусах, а також став відвідувати збори юних інтелектуалів, які проводилися за ініціативою лідера Африканського національного конгресу (АНК). У 1944 р. Нельсон Манделла стає членом АНК і разом зі своїми однодумцями бере участь у створенні Молодіжної ліги. У 1948 р. Н. Манделла стає національним секретарем Молодіжної ліги АНК, в 1949 р. – членом Національної ради АНК, у 1950 р. – національним президентом Молодіжної ліги АНК [12].

У 1952 р. зі своїм товаришем, Олівером Тамбо, вони створили першу юридичну фірму під керівництвом чорношкірих, яка надавала безкоштовну або дешеву юридичну допомогу африканцям [3].

З часом у Н. Манделли сформувалася власна думка, та позиція щодо подій, які відбувалися в той час. Зокрема, у своїй автобіографії він говорив: «Те, де може жити і працювати людина, визначалося за абсурдними ознаками, таким як кучеряве волосся або розмір губ» [5].

У 1950-ті р. Нельсон Манделла – один із найбільш активних борців проти апартеїду на

півдні Африки. Неодноразово заарештовувався поліцією. У 1958 р. він одружився на Нкосіказі Номзамо Мадікізела, більш відомій як Вінні Манделла [7].

До 1960 р. Н. Манделла став визнаним лідером АНК. У цьому ж році, в Шарпвілі було вбито 67 африканців, після чого південноафриканський уряд заборонив АНК. Нельсон Манделла, став на той час одним із лідерів партії, довелося перейти на нелегальне становище. [6]

У 1961 р. Н. Манделла очолив збройне крило АНК – організацію «Спис нації». Цей список було націлено на такі «символи апартеїду» як паспортні столи, суди, відділення пошти та урядові установи, які передбачалося підривати. Правда, Нельсоном Манделлою висловлювалося побажання, щоб вибухи обходилися без людських жертв. Однак шлях терору рідко буває безкровним [3].

У 1963 р. Н. Манделла та інші керівники Умконто були звинувачені в змові з метою повалення влади. Нельсона Манделлу засудили до довічного ув'язнення, але він відмовився подати апеляцію. «Все своє життя я присвятив боротьбі за африканський народ. Я боровся проти домінування білої раси, і я боровся проти домінування чорної раси. Я зберігав у душі ідеал вільного демократичного суспільства, в якому всі люди живуть у гармонії і володіють рівними правами. Це ідеал, якого я прагну домогтися і до якого я сподіваюся дожити. Але якщо буде потрібно, то за цей ідеал я готовий померти». (З виступу в суді Преторія, Південна Африка, 20 квітня 1964 р.) [8].

Під час свого ув'язнення Н. Манделла здобув світову популярність. У Південній Африці та в інших країнах розгорнувся рух за його звільнення. Нельсон Манделла, засуджений до довічного ув'язнення, став яскравим символом опору для руху проти апартеїду, він незмінно відмовлявся здати свої політичні позиції в обмін на свободу [1].

Місце утримання – тюрма острова Роббен. Секція «Б». Камера № 5. Простір – два на два метри. Особисті речі ув'язненого, якому присвоїли номер 466, посуд із нержавіючої сталі, замість нар, повстяна підстилка. Підйом о п'ятій ранку, відбій о сьомій, вдень – виснажлива праця. Нельсон Манделла провів там вісімнадцять років [4].

«У в'язниці я любив працювати зі сміттям. Іноді там попадалися обривки газет. У в'язниці нам газет не належало, так що я брав ці уривки, чистив їх, а ввечері тихо читав у камері. Навряд чи коли-небудь я так цінував пресу» – зі спогадів Нельсона Манделли [1].

В 1982 р. був переведений у Кейптаунську в'язницю, в якій провів 6 років, після чого був госпіталізований у зв'язку із захворюванням на туберкульоз. У 1985 р. Н. Манделла відкинув пропозицію президента ПАР П. Боти про звільнення в обмін на відмову від політичної боротьби [7].

Дивним чином, але саме під час перебування в тюрмі Нельсон Манделла здобув світове визнання і став символом боротьби з апартеїдом. У каменоломнях Н. Манделла навідріз відмовився працювати, і тоді адміністрація в'язниці пішла йому на поступки, запропонувавши скласти карту острова Роббен. Простудіювавши підручник геодезії, Нельсон Манделла можна сказати «гуляв» по острову, попутно малюючи його карту. А відомим Н. Манделлу зробила його дружина Вінні. Кожного разу, повертаючись після побачення з в'язниці, вона сповіщала весь світ, як її видатний чоловік, неприборканий борець з апартеїдом, страждає за добру справу. В СРСР журнал «Ровесник» навіть оголошував конкурс на кращий вірш, присвячений Нельсону Манделлі. І сотні радянських підлітків писали вірші, присвячені людині, засудженій за тероризм [3].

Здавалося б, Н. Манделла народився у сім'ї вождя, мав змогу здобувати вищу освіту, згодом отримати хорошу роботу. Проте, він обрав інший шлях, вирішив боротися не лише за свої права, а й всіх жителів африканського континенту, які страждали від утисків.

Нельсона Манделлу звільнили в 1990 р. після проведених у в'язниці 27 років, що викликало величезну ейфорію. Чотири роки потому, після перших справедливих виборів у країні, його обрали президентом Південної Африки.

«Ніколи не думав, що довічне ув'язнення насправді означає життя і те, що я, ймовірно, помру за ґратами. Напевно, я відкидав таку можливість, тому що чекати цього занадто неприємно. Але я завжди знав, що одного разу знову пройдуся по траві в сонячний день як вільна людина» [5].

У квітні 1994 р. на парламентських виборах в ЮАР АНК отримує 62% голосів. У травні 1994 цього ж року Нельсон Манделла офіційно стає Президентом ПАР.

З промови Нельсона Манделли під час інавгурації:

«Шановні гості, товариші й друзі. Сьогодні всі ми, перебуваючи тут або в інших частинах нашої країни та світу, святкуємо тріумф. Ми, народ Південної Африки, відчуваємо почуття задоволення від того, що людство знову прийняло нас у своє лоно, що не так давно ми, були поза законом, а сьогодні нам надали рідкісній привілей приймати народи світу на нашій землі. Ми, нарешті, досягли політичного звільнення. Ми обіцяємо самим собі звільнити весь наш народ від гніту бідності, поневірянь, страждань, гендерної та іншої дискримінації. Ми присвячуємо цей день усім героям цієї країни і решти світу, тим, хто пожертвував свої життя заради того, щоб ми були вільні. Нехай править свобода. Бережи, Боже, Африку!» [2].

За час свого президентства (1994 –1999 рр.), Нельсон Манделла домігся міжнародного визнання за свій внесок у досягнення національного та міжнародного миру і провів ряд важливих соціально-економічних реформ, які переслідували мету подолання соціальної та економічної нерівності в Південній Африці [12].

Нельсон Манделла зробив спробу примирення рас у Південній Африці. У 1996 р. в країні була прийнята нова конституція, заснована на принципі поділу влади між расами. Цей документ гарантував усім південноафриканцям рівні права, незалежно від расової приналежності, статі, релігійних переконань або сексуальної орієнтації. Проте зростання злочинності та економічні проблеми викликали широкомасштабну еміграцію білого населення у кінці 1990-х років. Залишаючись на посаді президента до загальнонаціональних виборів 1999 р., Н. Манделла в грудні 1997 р. залишив пост лідера АНК, поступившись ним Табо Мбекі, своєму офіційному наступнику [4].

У 1999 р. Н. Манделла пішов із політики і почав активно займатися соціальними проблемами, зокрема боротися з поширенням на африканському континенті ВІЛ/СНІДу. У 84 роки екс-президент ПАР починає малювати картини, а вже через два роки організовує виставку своїх робіт. У лондонській галереї «Белгравія» виставляють його літографії. В першій частині експозиції серія малюнків, де зображено руки – символ боротьби за визволення від расового гніту. У другій частині зображено острів Роббен, на якому Н. Манделла провів більшість 27-річного ув'язнення. Гроші від продажу картин переказують на рахунок Благодійного фонду Нельсона Манделли, який фінансує дитячі будинки й організовує лікування хворих на СНІД [8].

«Ми живемо у світі, де розвиток знань і накопичення інформації йде семимильними кроками – але при цьому мільйони дітей не мають можливості ходити до школи. Ми живемо у світі, де світова епідемія СНІДу ставить під загрозу саме існування людства, але ми, як і раніше, витрачаємо більше грошей на зброю, ніж на забезпечення лікування мільйонів ВІЛ-інфікованих». (З виступу Нельсона Манделли перед концертом «Live» в м. Йоганнесбург, ПАР, 2 липня 2005 р.) [8].

Нельсон Манделла зачинив двері у політику, але не відвернувся від людей. Він збирає мільйони доларів для трьох власних благодійних організацій, які будують лікарні та школи у віддалених частинах ПАР. Це завдяки йому Південна Африка стала місцем проведення Чемпіонату світу з футболу 2010 року.

У 80 років Нельсон Манделла одружився на вдові президента Мозамбіку Самора Машела. На сьогоднішній день вона єдина жінка в світі – колишня перша леді двох країн [12].

У 2009 р. знято художній фільм «Нескорений» – біографічна драма режисера Клінта Іствуда, заснована на епізоді з життя Н. Манделли. Події ґрунтуються навколо 3-го чемпіонату світу з регбі. У 1964 р. Нельсона Манделлу засудили, після того як він вийшов на волю в 1990 р. Н. Манделла розпочинає боротьбу проти апартеїду і за право чорношкірого населення приймати участь у виборах. Здобувши перемогу на виборах в 1994 р., він вирішує примирити різні народи країни та створити єдину державу. Для досягнення своєї мети Нельсон Манделла обирає південноафриканську команду з регбі, якій дає завдання перемогти на Чемпіонаті світу. В фіналі збірня ПАР перемагає, а оргкомітет звинувачують у нечесній грі. Та головним в цьому фільмі був не Чемпіонат і не команда регбі, а Н. Манделла – невтомний борець, бажаючий об'єднати свою країну, патріот батьківщини та герой для співвітчизників. Цей фільм був величезним крок уперед, адже про Нельсона Манделлу заговорили навіть ті, хто з історією та політикою на «Ви».

По-особливому святкують день народження Н. Манделли. У ПАР мільйони жителів співають йому «З днем народження тато Мадіба!», населення країни, дотримуючись традиції, в

цей день присвячує 67 хвилин волонтерській роботі – відповідно до кількості років, присвячених Нельсоном Манделлою політичній боротьбі.

«Якщо людина змогла присвятити 67 років свого життя тому, щоб робити добро для світу, уявіть, чого ми можемо досягти, якщо кожен віддасть лише 67 хвилин свого час, щоб зробити те ж саме!» – А. Дангора, голова Фонду Н. Манделли [11].

У 2010 р. ООН оголосив 18 липня Всесвітнім днем Нельсона Манделли.

«Ми сподіваємося, що натхненна його впливом, його спадщиною, наша країна прийде нарешті до такої ситуації, коли ми всі – нас тоді вже не буде, але я кажу про народ ПАР – ми всі позбудемося бідності, голоду і безробіття», – говорить колишній співкамерник Н. Манделли Ахмед Катрада.

Здоров'я пана Манделли суттєво погіршилося, після чого він відійшов від політики 2004 р. Відтоді, як у січні його госпіталізували через гостру респіраторну інфекцію, він перебуває під цілодобовим наглядом лікарів у себе вдома [10].

Таким чином, люди народжуються й помирають, творять чудеса й залишаються непомітними, оселяються в пам'яті мільйонів і зникають з орбіти землі, не залишаючи після себе й сліду. Генієм нашого часу, гордістю не лише африканського континенту, а і всього людства можна назвати Нельсона Манделлу. Чорношкірий, із 27-річним терміном ув'язнення та важким життєвим шляхом він зумів запалити свою зірочку, вписати своє ім'я в число великих творців людства. Нельсон Манделла 67 років свого життя присвятив тому, щоб творити добро у світі, він невпинно боровся за права темношкірого населення. Переживши роки поневірянь, йому вдалося піднятися, стати з колін для боротьби за правду й справедливість. Гордістю народу не народжуються, нею стають – так само, як це зробив моральний лідер ХХ століття – Н. Манделла. Дарма, що Африка асоціювалася в європейців у першу чергу з дешевою робочою силою, «безправна маса населення», на чолі зі своїм очільником показала всім – головне боротися – і добро запанує! Прикладом для багатьох може стати Нельсон Манделла, адже незважаючи на важкі умови перебування у в'язниці та заклик отримати свободу, в обмін на зраду свого народу – він вистояв і не здався! Проаналізувавши основні віхи життєвого шляху та політичної кар'єри Н. Манделли стає зрозумілим, що це Людина з великої літери, «Великий тато» не лише для жителів ПАР та африканського континенту, але й всього світу.

Натхненим заклик до життя і боротьби можуть слугувати слова Нельсона Манделли: «Багато речей здаються нездійсненними до тих пір, поки їх не зробиш й жодного разу не впасти – не найбільша заслуга в житті. Головне кожен раз підніматися!» [1].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вагнер А. Нельсон Манделла / А. Вагнер: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pulse-uk.org.uk/show-biznes/nelson-mandela-byivshiy-prezident-yuar/>
2. Инауграционная речь Н. Манделла: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kapitalisty.ru/party/podrobnnee/014/>
3. Логинов О. Нельсон Манделла / О. Логинов: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.all-crime.ru/polit-kriminal/polit-mandela.htm>
4. Манделла Нельсон. – Режим доступу: <http://www.bigpi.biysk.ru/encicl/articles/22/1002240/1002240A.htm>
5. Манделла Н. Долгий путь к свободе / Н. Манделла: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://politdraft.com/biblioteka/literatura/nelson-mandela-dolgijj-put-k-svobode.html>
6. Нельсон Манделла. – Режим доступу: <http://www.calend.ru/person/702/>
7. Нельсон Манделла. – Режим доступу: <http://www.istorik.ru/library/persons/12/mandela.htm>
8. Нельсон Манделла: моральний лідер ХХ століття. – Режим доступу: <http://www.dukhovnist.in.ua/uk/postaty/18-dania.html>
9. Нельсон Манделла – нестигаемый лидер. – Режим доступу: <http://www.pravda.ru/world/restofworld/africa/27-12-2012/1140403-mandela-0/#>
10. ПАР святкує 93-й день народження Манделли. – Режим доступу: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/news/2011/07/110718_mandela_birthday_hk.shtml
11. С днем рожденья, Нельсон Манделла. – Режим доступу: <http://ru.euronews.com/2012/07/18/mandela-turns-94-as-millions-celebrate/>
12. Успешные люди. Нельсон Манделла. – Режим доступу: <http://yasdelaleto.ru/peoples/39-nelson-mandela.html>